

SPP701 Sociologie pro SPSP

sylabus

Jiří Winkler
Pavel Horák

Katedra sociální politiky a sociální práce
Fakulta sociálních studií
MASARYKOVA UNIVERSITA
Gorkého 7, 602 00 Brno

OBSAH ČÍTANKY

Syllabus.....	3
Časový harmonogram předmětu.....	4
Struktura témat předmětu.....	4
Průběžný písemný test	7
Závěrečný písemný test.....	9
Cvičné otázky	9
Literatura	11

Určeno pro:	Bakalářské kombinované studium oboru Sociální politika a Sociální práce
Časové zařazení předmětu:	Jarní semestr, akademický rok 2005/2006
Kreditová zátěž:	4
Požadavky v průběhu semestru:	Úspěšné zvládnutí průběžného písemného testu v polovině semestru (tj. při druhé konzultaci)
Ukončení:	Zkouška formou závěrečného písemného testu .
Autor předmětu:	PhDr. Jiří Winkler, PhD.
Vyučující:	Mgr. Pavel Horák Katedra sociální politiky a sociální práce telefon: 00 420 - 549 493 778 e-mail: horak@fss.muni.cz

Tabulka průběžného a výsledného hodnocení

	F (4)	E (3-)	D (3+)	C (2-)	B (2+)	A (1)
Průběžný test	0-20 b	20,5-22 b	22,5-24 b	24,5-26 b	26,5-28 b	28,5-30 b
Je nutné dosáhnout MINIMÁLNĚ 20,5 bodů k možnosti absolvovat závěrečný test !						
Závěrečný test	0-20 b	20,5-22 b	22,5-24 b	24,5-26 b	26,5-28 b	28,5-30 b

Cíl předmětu

Předmět poskytuje úvod do poznání moderní společnosti se zvláštním důrazem na témata seznamující studenty se sociálním prostředím, v němž se provádí politické a profesní rozhodování při řešení aktuálních sociálních problémů. V tomto smyslu je neopomenutelnou součástí přípravy k řízení sociální práce, sociálních služeb a sociálně politických procesů.

Předmět je koncipován tak, aby studenti v jeho průběhu dosáhli několika cílů:

- (1) Seznámí se základními tématy sociologie jako moderní vědy, která je budována po vzoru přírodních věd. V tomto rámci mají možnost do hloubky pochopit vztah mezi sociologickou, psychologickou a ekonomickou metodou poznání lidského jednání a získat tak pojmový aparát pro pochopení jeho společenského určení.
- (2) Studenti se seznámí se základními tématy sociologie moderní společnosti. Budou přednášena témata o sociální organizaci, kultuře a lidské komunikaci, sociální nerovnosti a rozvrstvení, o změně a konfliktu v industriální, resp. postindustriální společnosti. Specifický důraz je kladen na poznatky o sociálních vztazích v rámci moderních ekonomických a politických organizací, stejně jako na seznámení s formami sociální organizace občanské společnosti jako jsou sociální sítě, komunity a veřejnosti .
- (3) Studentům budou jednotlivá témata vysvětlována ve spektru různých tradic sociologického myšlení. Kurs umožňuje systematické poznání jednotlivých tematických bloků.

Časový harmonogram předmětu

4.3. 2006 (sobota)	První konzultace na FSS MU (místnost 51) – ujasnění si plánu, způsobu práce v předmětu a podmínek jeho zakončení – konzultace k tématům 1 až 4 <u>Zadání:</u> – k průběžnému písemnému testu, který proběhne na druhém setkání, prostudujte první čtyři témata
8.4. 2006 (sobota)	Druhá konzultace na FSS MU (místnost 51) – <u>průběžný písemný test</u> – konzultace k tématům 5 až 9
17. 4. 2004 (pondělí)	☒ Studenti obdrží v ISu vyhodnocení průběžného písemného testu.
20.5.2006 (sobota)	Závěrečná třetí konzultace na FSS MU (místnost 51) – konzultace k tématům 10 a 11 – přednáška na téma: Projevy byrokracie ve státní správě
29. 5. - 7. 7. 2005	Zkouškové období (termíny Závěrečného písemného testu a jeho oprav budou upřesněny).

Struktura témat předmětu

Obsah předmětu je rozdělen do deseti tematických bloků, v rámci kterých jsou rozebírány jednak základní pojmy nutné k porozumění studia a jednak teoretické přístupy k jednotlivým tematickým okruhům.

Jednotlivými tématy předmětu a relevantní literatura **odpovídající studiu v jednotlivých týdnech** jsou:

1. týden (6.-12.3.)

ÚVOD DO STUDIA SOCIOLOGIE

- sociální poznání a každodenní vědění
- věda jako specifická forma poznání
- složky vědeckého poznání
- cyklus vědecké práce a princip kauzality

Literatura:

BAUMAN, Z. Myslet sociologicky. Praha, SLON, 1997, kap. Starosti všedního dne, s.186–203.

WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 1 Věda jako forma poznání a 2 Technologie empirického výzkumu.

2. týden (13.-19.3.)

ROZVOJ VĚDY A VZNIK MODERNÍ SPOLEČNOSTI

- společenské podmínky rozvoje vědy
- osvícenství
- kritika osvícenské racionality

- technologický determinismus a koncepce industriální společnosti
- pojetí společenského pokroku a změny

Literatura

- CETL J., HORÁK P., HOŠEK R., KUDRNA J. Průvodce dějinami evropského myšlení. Praha, Panoráma, 1984, s.173 – 200.
- WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 3 Věda a moderní společnost a 4 Kritika osvícenské racionality.

3. týden (20.-26.3.)

PŘEDMĚT SOCIOLOGIE

- lidské chování a instinkty
- kultura a lidské společenství
- jazyk a systémy symbolů
- práce a interakce
- interakce a komunikace
- společnost a jedinec, makrosociologie a mikrosociologie

Literatura

- GIDDENS, A. Sociologie. Argo, Praha, 2001, kap. Co je sociologie?, s.13–30.
- HALL D. Modernity and its Futures. Oxford 1996, Ch.6. The Question of Cultural Identity, pp.274–285.
- KELLER, J. Úvod do sociologie. Praha, SLON 1993, 1996, s.36-39, 54-64.
- WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 5 Předmět sociologie.

4. týden (27.3.-2.4.)

PROCES SOCIALIZACE A RODINA

- funkce, sféry, etapy a mechanismy socializace
- socializace genderových a sexuálních rolí
- vývoj já a osobnosti v průběhu socializace
- rodina, vrstevníci, škola a média jako aktéři socializace
- rodina hlavní aktér socializace
- vymezení, funkce, vznik a typy rodiny
- vývoj rodiny
- problémy socializace sociální kontrola, deviance a resocializace

Literatura

- CREE, V.E. Sociology for social workers and probation officers. London and New York, Routledge, 2000, Ch. 3. Childhood, pp.57-86.
- GIDDENS, A. Sociologie. Praha, Argo, 2001, kap. Socializace, s.39-58, kap. Rodina, manželství a osobní život, s.155-81.
- KELLER, J. Úvod do sociologie. Praha, SLON, 1993, 1996, s.31-34.
- WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 12a Socializace slidy a 12b Rodina a manželství jako sociální instituce

5. týden (3.-9.4.)

PŘÍPRAVA NA PÍSEMNÝ TEST PRŮBĚŽNÝCH ZNALOSTÍ

6. týden 10.-16.4.)

SPOLEČENSKÉ INSTITUCE - MAKROSOCIOLOGIE

- systémový přístup
- struktura instituce
- společenské potřeby a zájmy
- funkce institucí a vztah struktury a funkce
- dysfunkce sociálních struktur, anomie
- deviantní chování jedince
- konzultace domácí práce

Literatura

MERTON, R.K. Sociální struktura a anomie, In Studie ze sociologické teorie, Praha, SLON, 2000, s.132-77.

WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 6 Společenské instituce a jednání člověka.

7. týden (17.-23.4.)

INSTITUCIONÁLNÍ ANALÝZA EKONOMIKY

- ekonomické jednání
- sociologické pojetí vlastnictví
- pojetí ekonomické směny
- sociální funkce peněz
- dvě formy ekonomické instituce- kapitalismus a socialismus

Literatura

BAUMAN, Z. Myslet sociologicky. Praha, SLON, 1997, kap. Darování a směna, s.89-105.

SMELSER, N. Sociology of Economic Life. New Jersey, Prentice Hall, 1963, Ch.4 Distribution and Exchange, pp.86 – 88.

WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 7 Ekonomika jako sociální instituce.

8. týden (24.-30.4.)

OBČANSKÁ SPOLEČNOST A MODERNÍ STÁT

- občan a občanská společnost
- demokracie a idea rovnosti
- politická společnost masa a veřejnost
- pojetí masové společnosti
- politická moc a autorita
- formování moderního státu

Literatura

BAUMAN, Z. Myslet sociologicky. Praha SLON 1997, kap. Stát a národ, s.154 – 169.

WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 8 Občanství a občanská společnost.

9. týden (1.-7.5.)

SOCIÁLNÍ ORGANIZACE SPOLEČNOSTI

- druhy a typy sociálních vztahů
- typologie lidských společností
- primární a sekundární skupiny
- referenční skupiny a asociace

- pracovní skupiny a jejich sociální koheze
- formální a neformální vztahy

Literatura

- BAUMAN, Z. Myslet sociologicky. Praha SLON 1997, kap. My a oni, s.41-56, kap. Cizinci, s.57-74.
- CREE, V.E. Sociology for social workers and probation Officers. London and New York, Routledge, 2000, Ch. 5 Community, pp.120-41.
- WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 9 Sociální organizace společnosti.

10. týden (8.-14.5.)

FORMÁLNÍ ORGANIZACE

- sociální regulace jedince v organizaci
- organizační kultura
- organizační pozice a role, konflikty rolí
- byrokracie jako typ organizační kultury
- pojetí byrokracie
- byrokratické hodnoty, normy a osobnost byrokrata
- dysfunkce byrokracie

Literatura

- KELLER, J. Sociologie byrokracie a organizace, Praha, SLON, 1996, kap. Nový pohled na povahu organizací, s.93 – 114; kap. Totální instituce, s. 125-34.
- WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 10 Formální organizace a byrokracie.

11. týden (15.-21.5.)

Téma 10

SPOLEČENSKÁ STRATIFIKACE A ŽIVOTNÍ ŠANCE JEDINCE

- sociální nerovnost a zdroje moci ve společnosti a organizaci
- sociální mobilita
- sociální vrstvy - třída, kasta, stav, klan
- stratifikační dominanty a typy stratifikačních systémů
- syntetický sociální status
- nekonzistentnost sociálního statusu člověka na konci XX. století.

Literatura

- GIDDENS, A. Sociologie. Praha, Argo, 1999, 2001, kap. Stratifikace a třídní rozvrstvení společnosti, s.253-286.
- WINKLER, J. Ekonomika s společností. Brno, ESF MU, 2000, kapitola 11 Sociální stratifikace.

Průběžný písemný test

Test průběžných znalostí je studenty vypracován v polovině semestru, tj. během druhého společného setkání. Jeho úspěšné absolvování **je nezbytným předpokladem přistoupení ke zkoušce**. Cílem testu je prověřit znalosti studentů prvního až čtvrtého tématického okruhu .

Test bude obsahovat otevřené otázky, jejichž počet bude zpřesněn. Budou využity ty otázky z dále uvedeného seznamu (viz část Cvičné otázky), které odpovídají látce prostudované během již zmíněných prvních čtyř týdnů.

Výsledky testu budou hodnoceny v rozmezí 0 až 30 bodů a budou odpovídat známkovací stupnici A až F. V případě, že student dosáhne méně než 20,5 bodu (známka F), bude mít možnost si průběžný písemný test ještě jednou zopakovat.

Závěrečný písemný test

Ke zkoušce v podobě závěrečného písemného testu jsou připuštěni pouze ti studenti, kteří získali z průběžného písemného testu alespoň hodnocení E. Závěrečný písemný test obsahuje otevřené otázky, které odpovídají celé probrané studijní látce (viz dále uvedený seznam cvičných otázek). Jejich počet bude zpřesněn.

Výsledky závěrečného testu budou stejně jako průběžný písemný test hodnoceny v rozmezí 0 až 30 bodů a budou odpovídat známkovací stupnici A až F uvedené spolu s rozmezím bodů v **Tabulce průběžného a výsledného hodnocení na straně 2 tohoto dokumentu**. Stejně jako v případě průběžného písemného testu, dosáhne-li student méně než 20,5 bodu (známka E), bude nucen závěrečný písemný test opakovat.

Konkrétní termíny seznámení studentů s řádnými i opravnými termíny závěrečného písemného testu budou upřesněny v průběhu semestru. Student se dozví výslednou známku prostřednictvím informačního systému (www.is.muni.cz).

Cvičné otázky

(Otázky k průběžnému testu 1-23, otázky k závěrečnému testu 1-80)

1. Z jakých zdrojů může vycházet lidské poznání?
2. Charakterizujte rozdíly mezi kulturními formami poznání jako jsou věda, mýtus, magie, filozofie, náboženství a zdravý rozum. Z jakých zdrojů uvedené formy poznání vychází?
3. Popište hlavní složky vědy.
4. Jaké funkce má teorie a empirie?
5. Z jakých kroků se skládá cyklus vědecké práce?
6. Vysvětlete princip, z něhož vychází vědecká teorie.
7. Vysvětlete pojmy proměnná, kauzalita a korelace.
8. Jaké společenské vlivy a podmínky stimulovaly rozvoj vědeckého způsobu poznání v období od 15. do 18. století?
9. Jaké jsou základní myšlenky osvícenství?
10. Jak souvisí vznik společenských věd s osvícenským pojetím racionality?
11. Jaké důkazy můžeme použít při kritice myšlenky, že rozvoj "čisté vědy" přinese společenský pokrok?
12. V čem spočívá rozpor mezi hodnotami tzv. čisté vědy a praktickou použitelností vědeckých technologií?
13. Co znamená myšlenka technologického determinismu ve společenskovědním poznání?
14. Proč nelze chápat historický vývoj jako společenský pokrok?
15. Vysvětlete, proč je koncepce industriální společnosti technologickým determinismem?
16. Jaké relativně nezávislé společenské procesy vedly ke vzniku moderní společnosti?
17. Co je to personalizace a profesionalizace a čeho jsou součástí ?
18. Jaké jsou základní mechanismy sociálního učení ?
19. Uveďte a vysvětlete jednotlivé typy resocializace
20. Jaké funkce má rodina a jak se na nich podílí manželství ?
21. Vysvětlete pojmy endogamie, exogamie, matriarchát, patriarchát , matrilineární, patrilineární a bilineární systém
22. Stručně charakterizujte vývoj rodiny od 60. let minulého století
23. Jaké jsou důsledky neuspokojivé socializace ?

24. Objektivní faktory lidského jednání ve společnosti
25. Systémová metoda jako celostní přístup ke studiu sociálního jednání lidí
26. Definice systému, subsystému, struktura a funkce společenského systému
27. Definice sociální instituce
28. Struktura prvků společenské instituce
29. Co znamená pojem sociální organizace lidské činnosti?
30. Životní potřeby jedince a univerzální společenské potřeby
31. Vysvětlete pojem kulturní identita jedince.
32. Asymetrie vztahu mezi sociálními strukturami a jejich funkcemi
33. Vysvětlete rozdíl mezi sociální dysfunkcí a sociální deviací
34. Objektivní příčiny deviantního chování lidí ve společnosti
35. Formální a obsahová definice ekonomického jednání
36. Základní problémy a potřeby, které řeší ekonomická instituce
37. Definice vlastnictví a jeho význam pro organizaci ekonomických činností
38. Co je manažerská revoluce?
39. Neoddělitelnost soukromého a veřejného vlastnictví ve společnosti
40. Sociologické pojetí veřejnosti
41. Definice směny a její typy v ekonomickém životě
42. Generalizace trhu v moderní společnosti
43. Sociální funkce peněz a univerzalizace jejich společenského účelu
44. Vysvětlete pojetí občana a občanství v díle Maxe Webera
45. Popište vývoj občanství jako politické instituce v evropské společnosti.
46. Co je hodnota občanské rovnosti a popište problémy jejího uskutečňování.
47. Co znamená veřejné a soukromé?
48. Popište co je veřejnost a veřejné mínění.
49. Charakterizujte vývoj veřejného mínění v Evropě od 18. století do století 20.
50. Vysvětlete rozdíl mezi veřejností a politickou masou.
51. Jaké jsou základní druhy sociálních vztahů?
52. V čem spočívá rozdíl mezi primárními a sekundárními vztahy mezi lidmi?
53. Na čem je založena primární a sekundární vazba mezi lidmi?
54. Co je sociální kategorie, agregát a dav
55. Proveďte charakteristiku sociální skupiny.
56. Co je referenční skupina?
57. Jaké funkce ve společenském a individuálním životě plní primární a sekundární skupiny?
58. Co jsou asociace?
59. Popište fáze utváření pracovní skupiny.
60. Jaký vliv má skupinová soudržnost na individuální pracovní výkon?
61. Co je základní příčinou formalizace sociálních vztahů?
62. Charakterizujte formální organizace.
63. Co jsou tzv. racionální a sociální regulační aparáty organizace?
64. Jaká je souvislost mezi formálními a neformálními vztahy a aktivitami v organizaci?
65. Popište čtyři pojetí sociální regulace chování v organizaci.
66. V čem spočívá konflikt role profesionála, manažera, street-level byrokrata a zaučeného pracovníka v organizaci?
67. Charakterizujte dvě základní pojetí byrokracie.
68. Popište šest rysů byrokratické správy podle M. Webera.
69. Jaké jsou ekonomické důsledky byrokratizace veřejné správy v moderní společnosti?

70. Popište negativní důsledky potlačování osobnosti jednotlivce v byrokratické organizaci.
71. Jaký je vztah mezi biologickým a kulturním základem sociální nerovnosti?
72. Co tvoří obsah sociální nerovnosti lidí?
73. Jaký je rozdíl mezi sociální nerovností a sociální stratifikací ve společnosti?
74. Jaký charakter má sociální mobilita v otevřených a uzavřených stratifikačních systémech?
75. Jaká jsou pojetí stratifikační dominanty ve společnosti?
76. Popište základní typy stratifikačních systémů.
77. Charakterizujte dva základní přístupy k vysvětlení vzniku sociální stratifikace.
78. V čem spočívá kritika funkcionálního pojetí sociální stratifikace?
79. Jaký je rozdíl mezi Marxovým a Weberovým pojetím sociální stratifikace?
80. Vysvětlíte pojem nekonzistentní sociální status.

Literatura

K úspěšnému zvládnutí předmětu je nutné prostudovat jednak **skriptum Jiřího Winklera** *Ekonomika a společnost*. Brno, ESF MU, 2000, které bude dostupné v IS MU/ předmět/ dokumenty a jednak **následující texty, které jsou obsahem elektronické čítanky**:

- BAUMAN, Z. *Myslet sociologicky*. Praha SLON 1997, kap. My a oni, s.41-56, kap. Cizinci, s.57-74, kap. Darování a směna, s.89-105. kap. Stát a národ, s.154 – 169; kap. Starosti všedního dne, s.186–203.
- CETL J., HORÁK P., HOŠEK R., KUDRNA J. *Průvodce dějinami evropského myšlení*. Praha, Panoráma, 1984, s.173 – 200.
- CREE, V.E. *Sociology for social workers and probation officers*. London and New York, Routledge, 2000, Ch. 3. Childhood, pp.57-86, Ch. 5 Community, pp.120-41.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Argo, Praha, 2001, kap. Co je sociologie?, s.13–30, kap. Socializace, s.39-58, kap. Rodina, manželství a osobní život, s.155-81, kap. Stratifikace a třídní rozvrstvení společnosti, s.253-286.
- HALL D. *Modernity and its Futures*. Oxford 1996, Ch.6. The Question of Cultural Identity, pp.274–285.
- KELLER, J. *Sociologie byrokracie a organizace*, Praha, SLON, 1996, kap. Nový pohled na povahu organizací, s.93 – 114; kap. Totální instituce, s. 125-34.
- KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Praha, SLON, 1993, 1996, s.31-34, s.36-39, 54-64.
- MERTON, R.K. *Sociální struktura a anomie*, In *Studie ze sociologické teorie*, Praha, SLON, 2000, s.132-77.
- SMELSER, N. *Sociology of Economic Life*. New Jersey, Prentice Hall, 1963, Ch.4 Distribution and Exchange, pp.86–88.